

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
кандидат педагогічних наук

175 років від дня народження Івана Пулюя (1845–1918), українського вченого-фізика, винахідника, педагога

Іван Павлович Пулюй народився 2 лютого 1845 у містечку Гримайлів на Тернопільщині. Саме він зробив перший знімок за допомогою Х-променів, які за 12 років назвали рентгенівськими. Батьки Івана Пулюя були глибоко релігійними людьми, тому свого сина готували до кар'єри священника. Спершу Іван не заперечував – закінчивши гімназію у Тернополі, вступив на теологічний факультет Віденського університету. Хоча закінчив його з відзнакою, проте від духовної кар'єри відмовився. Це стало причиною розриву з родиною – відтоді вони більше не спілкувалися.

У 1875 Іван Пулюй стає стипендіатом австрійського Міністерства освіти і його відряджають удосконалювати свої професійні знання в Страсбурзький університет до професора Августа Кундта. Тут він познайомився з Вільгельмом Рентгеном, ім'ям якого будуть названі промені, відкриті Пулюєм. А разом з Ніколом Тесла Пулюй вивчав електричний струм у вакуумі.

Повернувшись зі Страсбурга до Відня, І. Пулюй все більше часу присвячує проблемам електротехніки, продовжує займатися вивченням явищ у трубках. Успіх приходить досить швидко. Фізик винаходить так звану «лампу Пулюя» – прилад, у який був встановлений антикатод. Результати експериментів з лампою Пулюй публікує у «Віснику Віденської Академії наук» (1880–1882). На світовій електротехнічній виставці в Парижі (1881) прилад Пулюя був нагороджений срібною медаллю. Однак не зважаючи на міжнародне визнання наукових заслуг І. Пулюя, невидимі промені, які він вивчав, назвуть ім'ям його колеги Рентгена.

Іван Пулюй завжди пам'ятав про свою приналежність до українського народу і називав Україну «перлиною Європи» та вірив у її незалежність. Оскільки Пулюй був не лише фізиком, а й теологом, то разом з Пантелемоном Кулішем

Лютий – березень 2020. Постаті

та Іваном Нечуєм-Левицьким працював над першим перекладом Біблії українською мовою. У 1903 Британське та закордонне біблійне товариство видає першу повну українську Біблію («Святе писмо Старого і Нового Завіту») в перекладі П. Куліша, І. Нечуя-Левицького та І. Пулюя.

З 1884 Іван Пулюй жив та працював у Вищій технічній школі у Празі (нині – Чеський технічний університет). Тут він створив першу в Європі кафедру фізики та електротехніки, яку очолював 32 роки, до виходу на пенсію у 1916. За два роки, 31 січня 1918 Іван Пулюй помер, похований у Празі.

В Україні пам'ять про Івана Пулюя вшановано однойменною премією, яку присуджують раз на два роки за досягнення у прикладній фізиці. Крім того, у Києві, Львові, Дрогобичі, Тернополі та Івано-Франківську є вулиці, названі на честь видатного вченого.

150 років від дня народження Альфреда Адлера (Alfred Adler; 1870–1937), австрійсько-го психолога, педагога

Альфред Адлер народився 7 лютого 1870 у Відні (Австрія) у родині єврейського торговця пшеницею. Маленький Альфред хворів на рахіт, тому навчився ходити тільки у віці чотирьох років, а у п'ять років мало не помер від пневмонії. Дитячі хвороби спонукали його зацікавитися медициною та обрати професію лікаря. Здобувши освіту, він працював офтальмологом, а згодом став терапевтом. Адлер приймав пацієнтів у бідному районі Відня. Навпроти його кабінету були розташовані парк атракціонів і цирк. Тож вийшло так, що більшість його клієнтів були циркачами. Довідавшись про незвичайні силу і слабкості артистів, Адлер розробив теорію, згідно з якою людина з фізичною вадою відчуває слабкість або меншовартість і намагається компенсувати недолік. Ця теорія суттєво вплинула на подальшу роботу Адлера в галузі психології.

Із часом Адлер залишив офтальмологію, зосередившись на психології. 1907 його запросили до участі в семінарах Зігмунда Фрейда. Адлер відіграв важливу роль у розвитку фрейдівського психоаналізу, проте першим відокремився від його наукової школи і створив власний напрям – індивідуальну психологію. Найбільш поширеною ідеєю цього напрямку була концепція про комплекс меншовартості, відповідно до якої формування особистості та поведінки засноване на спробах боротися з притаманним людині почуттям меншовартості.

На початку Першої світової війни Адлер працював лікарем на фронті, а згодом – у дитячому госпіталі. Після війни він заціка-

вився проблемами навчання, заснував першу виховну клініку в межах віденської системи шкільного навчання, а потім її експериментальну школу, яка втілювала в життя його ідеї в галузі навчання. Особливе значення Адлер надавав заняттям з учителями, оскільки вважав, що важливо працювати з тими, хто формує розум і характер молоді. На допомогу батькам у вихованні дітей ним було організовано консультативні центри для дітей при школах, де діти та їхні батьки могли отримати необхідну їм пораду і допомогу. До 1930 тільки у Відні було 30 таких центрів.

У 1935 Адлер емігрував до США, де посів посаду професора в Лонг-Айлендському медичному коледжі. 28 травня 1937 Адлер помер від раптового серцевого нападу під час лекційного туру. Він лишив по собі вагомий науковий спадщину, що визначала дискусії психологів у наступні півстоліття.

125 років від дня народження Олександра Кульчицького (1895–1980), українського психолога, філософа, педагога

Олександр Кульчицький народився 8 лютого 1895 в м. Скалат на Тернопільщині. Навчався у гімназії у Станіславі (нині м. Івано-Франківськ), вивчав германістику і французьку мову на філософському факультеті Львівського університету, а після Першої світової війни студював філософію, психологію та романістику у Сорбонському університеті у Парижі. У 1930 році у Львові захистив докторську дисертацію «Релігія у вченні Ренана». Стажувався у Краківському університеті (1930–1932).

Після вимушеної еміграції зі Львова (1940) спочатку працював у Мюнхенському інституті психології та психотерапії, а з 1945 його наукова, педагогічна, культурно-освітня діяльність пов'язана з Українським Вільним Університетом. Спочатку працював на посаді професора психології, згодом філософії. У 1962 був обраний ректором Українського Вільного Університету, згодом – проректором, пізніше обіймав посади декана і проректора філософського факультету. Протягом тривалого часу був заступником голови Наукового товариства ім. Тараса Шевченка в Європі, головою Західноєвропейського центру Наукового товариства ім. Тараса Шевченка, який став найбільшим осередком української європейської науки.

Олександр Кульчицький – автор концепції формування української психіки, засновник Українського Психологічного Інституту. Автор майже 400 статей і монографій у галузі філософії, психології, антропології, характерології, етнографії, педагогіки, германістики та літературознавства, видрукуваних українською, англійською, ні-

мецькою, французькою мовами.

Щодо його наукової діяльності в галузі психології, то, спираючись на ідеї комплексів і персонального підсвідомого Фрейда й Адлера, а також теорію архетипів Юнга, Кульчицький вивів свою концепцію формування психіки української людини. Зокрема, він зауважив, що «комплекс меншовартості» є властивий для кожного народу, котрий коли-небудь був поневолений. Впливаючи на формування цілісного психічного життя, цей комплекс набуває меж загального комплексу української спільноти. Також О. Кульчицький вважав, що на формування української психіки впливають географічне середовище, природа, її статичні та динамічні процеси, світоглядними є настанови щодо зон лісу, лісостепу та степу.

Помер Олександр Кульчицький 30 квітня 1980 року в Сарселі (Франція).

130 років від дня народження Хайнца Вернера (Heinz Werner; 1890–1964), німецько-американського психолога

Хайнц Вернер народився у Відні 11 лютого 1890. Він був стараним учнем, любив музику і з семи років вчився грати на скрипці. Після закінчення гімназії Вернер вступив до Віденського університету, щоб стати композитором і істориком музики. Однак в університеті коло його інтересів швидко розширилося: юнака зацікавили філософія і психологія. Ця зміна інтересів сталася в той день, коли він помилково зайшов не в ту аудиторію. Вернер думав, що потрапив у музичний клас, але виявилось, що він слухає лекцію про філософію Канта. Оскільки він посоромився вийти, то залишився і так захопився темою, що вирішив спеціалізуватися на філософії та психології. Проте інтерес Вернера до музики зберігся, і він написав докторську дисертацію про психологію естетичної насолоди.

З 1914 по 1917, після короткої військової служби, Вернер проводив дослідження сприйняття дитячої музичних ритмів і мелодій в Мюнхенському та Віденському університетах. В 1917 став працювати в психологічному інституті в Гамбурзі, а в 1921 отримав посаду приват-доцента в Гамбурзькому університеті.

Роки, проведені Вернером в Гамбурзі, були особливо продуктивними. Там він опублікував перше видання своєї широко відомої книги «Порівняльна психологія розумового розвитку» (1926). Ця книга була сміливою спробою дати широку панораму розвитку з точки зору ортогенетичного принципу: розвиток іде від стану відносної глобальності і відсутності диференціації до стану зростаючої диференціації та ієрархічної

інтеграції. Наприклад, юнаки і дівчата виділяють з безлічі можливих цілей ті, яким вони хочуть слідувати в житті. Потім обрані цілі підпорядковують ієрархічному управлінню більшу частину їхньої повсякденної поведінки. Наприклад, дівчина, яка вирішила стати лікарем, організовує більшість своїх щоденних занять, маючи на увазі цю мету. До того часу, поки молоді люди не визначать свою мету в житті, вони часто відчувають, що їх життю бракує послідовності і впорядкованості, скаржаться на те, що не можуть знайти себе. Їм потрібна мета, яка б їх вела.

У 1933 Вернер покинув Гамбург через нацистів і переїхав до США, де отримав посаду в Мічиганському університеті. Крім того, в 1937 був запрошений професором Гарвардського університету. З 1944 працював професором в Бруклінському коледжі, з 1947 – професором психології і педагогіки в Університеті Кларка у Вустері. Помер 14 травня 1964.

130 років від дня народження Костя Кисілевського (1890–1974), українського мовознавця, педагога

Кость Йосипович Кисілевський народився 23 лютого 1890 в с. Рошнів (нині Івано-Франківська обл.). Навчався у сільській та міській школах Станіслава, закінчив їх з відзнакою. У 1908 після випуску з гімназії вступив на філософський факультет Віденського університету, який закінчив у 1913, здобувши ступінь доктора філософії. Після військової служби в Австрії та УГА з 1916 до 1929 працював учителем гімназії в Станіславі, пізніше в Городку біля Львова, в польських гімназіях цього міста та в українській семінарії в Рогатині до 1944. Між цим періодом деякий час викладав українську мову в Польській Педагогічній Інституті та в Університеті ім. І. Франка у Львові. Засновник і директор Української таборової гімназії в Байройті (Німеччина, 1945–1949), шкільно-педагогічного університету у Нью-Йорку (1949–1951) і м. Ньюарк (штат Нью-Джерсі, 1951–1968).

Кость Кисілевський – дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ), автор підручників з української мови, а також дидактичних праць, українсько-польського і польсько-українського словника (спільно з Є. Грицаком). Займався науковими дослідженнями з діалектології, історії української мови, дидактики. Вивчав говірки басейну р. Дністер і Прут, а також Звенигородщини; запропонував класифікацію українських говірок.

З 1944 Кость Йосипович емігрував і в 1945 став професором Українського вільного університету в Мюнхені. Згодом переїхав до США, де займався українознавчими студіями, зокрема досліджував творчість Тараса Шевченка. 7 березня 1964 К. Кисілевський

виголосив доповідь «Шевченко-лірик» на науковій конференції НТШ у США, у якій він поділяє всю творчість поета на такі «розвоєві доби»: I – 1837 до 1842 р.; II – 1843 до половини 1847 р.; III – на засланні від червня 1847 до 1850 р.; IV – 1857 до 1861 р., і зауважує, що «упродовж тих діб лірична вдача Шевченка розвивалась ступенево й досягла свого завершення в невольничій поезії».

Помер Кость Кисілевський 20 вересня 1974 в Ірвінгтоні (США).

150 років від дня народження Івана Копача (1870–1952), українського педагога, громадського діяча

Іван Симонович Копач народився 4 березня 1870 у с. Грозьовій (тепер Грозова Старосамбірського району Львівської обл.). Навчався в Цісарсько-королівській окружній головній школі при монастирі отців Василіян у Лаврові, нижчій гімназії отців Василіян у Бучачі, закінчив вищу гімназію у Дрогобичі (1889), філософський факультет Львівського університету (1889–1894). Доктор філософії (з класичної філології та всесвітньої історії, Віденський університет, 1901).

Педагогічну діяльність Іван Копач розпочав помічником учителя в українській академічній гімназії у Львові (1896/1897), далі учителем гімназії у Тернополі (1897–1901), знову в академічній гімназії у Львові (1901–1908). Здійснив три наукові подорожі: 1900 – до Відня, Мюнхена, Дрездена та Берліна; 1901 – до Відня і Берліна; дворічну подорож до Берліна (1903–1904) для підготовки габлітації з класичної філології у Львівському університеті.

Редактор львівського журналу «Учитель» (1907–1908, № 1). У 1908–1929 – шкільний інспектор Галицької крайової шкільної ради, візитатор українських шкіл кураторії Львівської округи. У співтворстві з Антоном Крушельницьким упорядкував нову українську читанку, а в співтворстві з Прокіпом Мостовичем уклав новий шкільний підручник з латинської мови. Запровадив у гімназіях підручники з математики й фізики П. Огоновського та «Катехизм і догматику» о. Л. Лужницького.

Іван Копач був особисто знайомий з Іваном Франком, який присвятив Копачеві оповідання «Борис Граб» і публікував його статті у «Літературно-науковому віснику». Вони були сусідами (мешкали у Львові на одній вулиці), тож Копач відвідував Франка в останні роки його життя, а вже за радянських часів доклав зусиль для присвоєння Львівському університету Франкового ймення.

Іван Копач – дійсний член Наукового товариства імені Шевченка (від 1935). Голова товариств «Боян» і «Руська (від 1928 – Українська) бесіда». Від вересня 1945 – старший викладач класичної філології Львівського університету.

Помер Іван Копач 7 жовтня 1952 у Львові.

140 років від дня народження Василя Сімовича (1880–1944), українського вченого-мовознавця, педагога

Народився Василь Сімович 9 березня 1880 в родині Івана Сімовича – учителя, директора школи в подільському селі Гадинківці (сучасна Тернопільщина). Початкову освіту здобував у рідному селі та у Станисла-

вові (нині Івано-Франківськ), де закінчив класичну гімназію. Навчався в Чернівецькому університеті (1899–1904). У 1904–1914 викладав українську мову та літературу в Чернівецькій учительській семінарії, протягом 1914–1919 працював керівником шкіл, учительських курсів, редактором періодичних видань у таборах полонених українців російської армії в Австрії та Німеччині. З 1923 – професор, а в 1926–1930 – ректор Українського педагогічного інституту в Празі.

У 1933 переїхав до Львова, де займав посаду наукового секретаря Наукового товариства ім. Т. Шевченка, став його дійсним членом. Своєрідною заявою до вступу в Товариство стало видання В. Сімовичем «Кобзаря» в Лейпцігу, де він у 1920–1923 працював редактором української друкарні. У січні 1934 р. організував лінгвістичний гурток для молоді, яка студіювала мовознавство. Він брав участь також у роботі термінологічної комісії з українських правничих питань, відстоював заснування державного Інституту українознавства при НТШ. У 1939 вчений організував публікацію листів Лесі Українки до М. Павлика, І. Франка та О. Кобилянської.

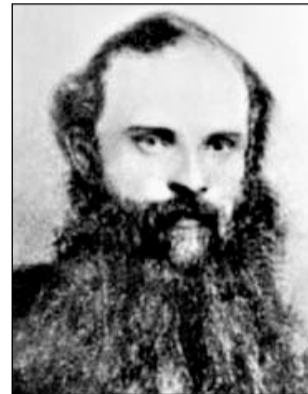
У 1940–1941 В. Сімович – професор, завідувач кафедри української мови, декан філологічного факультету Львівського університету. У липні 1941 обраний ректором цього університету, але німецька влада не дозволила продовжити діяльність вишу. Проте В. Сімович знайшов можливість підпільно 29 листопада 1941 зібрати філологів і відновити роботу комісії Наукового товариства імені Т. Шевченка. Він очолив кабінет мовознавства, виступав перед науковцями з доповідями, дослідженнями про мову українських письменників, готував предметний покажчик з лінгвістики, уклав українсько-німецький словник. У березні 1943 В. Сімович виступив із програмною доповіддю перед культурно-освітніми працівниками Львівщини «Чого чекати від української науки». У ній він пропонував заходи щодо пріоритету українознавчих студій, виховання молоді, підтримки наукових осередків.

Основні праці В. Сімовича: «По-

уки для коректорів» (1916), «Практична граматики української мови» (1917), «Як стати по-українськи грамотним» (1919), «Граматики української мови для самонавчання та в допомогу шкільній науці» (1921), «Нариси староболгарської мови», «Хрестоматія і пам'ятники старої української мови», «На теми мови» (1924), «Доморфології українських прикметників» (1933) та ін.

Помер В. Сімович 13 березня 1944 р. у Львові, де й похований на Личаківському цвинтарі. На батьківщині вченого в с. Гадинківцях у 1993 йому поставлено пам'ятник.

175 років від дня народження Василя Єрмакова (1845–1922), українського математика, педагога

Василь Петрович Єрмаков народився 11 березня 1845 в селі Терюха на Гомельщині. Його батько був викладачем церковно-приходської школи, де Василь Петрович і отримав початкову освіту. Далі навчався у Гомельському училищі, а потім – в Чернігівській гімназії. У 1864 вступив на математичне відділення фізико-математичного факультету Київського університету. В 1873 Єрмаков захистив дисертацію і отримав ступінь магістра математичних наук, після чого був обраний доцентом кафедри чистої математики Київського університету. Факультет доручив йому читання лекцій, і відтоді, протягом 25 років, Василь Петрович вів викладацьку діяльність у стінах рідного університету. Крім того, працював у Київській жіночій гімназії, у військовій гімназії та на Вищих жіночих курсах. 1877 захищає дисертацію і стає доктором

математичних наук, а невдовзі отримує звання «екстраординарного професора».

Василь Єрмаков – автор численних праць з математичного аналізу, теорії диференціальних рівнянь, теорії чисел, алгебри, механіки. Він – автор першого на Україні підручника з теорії ймовірностей. З 1884 розпочалась активна діяльність Єрмакова, пов'язана з організацією та видавництвом «Журналу елементарної математики», який адресувався учням старших класів гімназій, любителям математики, студентам, учителям. А в 1885 був рекомендований як необов'язковий позакласний посібник для середніх навчальних закладів. У журналі публікувалися короткі статті з геометрії, алгебри, теорії чисел, теорії ймовірностей, фінансової математики. Основним завданням В. Єрмаков вважав розвиток творчих здібностей читачів, тому значну частину журналу займали задачі і завдання для математичних конкурсів. Фактично, Єрмаков є першим в Україні ініціатором таких заходів, які тепер називаються математичними олімпіадами.

Василь Єрмаков брав активну участь у роботі Московського і Харківського фізико-математичних товариств. А в 1889 він – один з організаторів Київського фізико-математичного товариства, на засіданнях якого зробив близько ста повідомлень як наукового, так і педагогічного характеру.

Плідною виявилась науково-педагогічна діяльність Василя Петровича й у щойно створеному Київському політехнічному інституті, куди він був запрошений 1899 р. на кафедру вищої математики. Особливої уваги надавали тут високому теоретичному рівні підготовки майбутніх випускників-інженерів, зокрема з курсу вищої математики. Комісія з організації інституту дійшла висновку, що найбільш достойною кандидатурою для керівництва кафедрою вищої математики в новому навчальному закладі є саме В. Єрмаков, який вдало поєднував у собі справжнього вченого і талановитого педагога.

Помер Василь Єрмаков 16 березня 1922 р., похований на Лук'янівському кладовищі.

Статус національного надбаня – Педагогічно-меморіальному музею В.О. Сухомлинського

20 лютого відбулися урочистості з нагоди святкування 45-річчя Педагогічно-меморіального музею В.О. Сухомлинського. Відзначити пам'ятну дату, ще раз осмислити педагогічний внесок Павлиського добротворця, поділитися спогадами, обговорити плани на майбутнє зібралися численні гості. На засідання круглого столу прибули донька Василя Олександровича – академік НАПН України **Ольга Сухомлинська** з донькою, науковим співробітником Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського **Лесею Сухомлинською**. Долучилися до заходу і посадовці органів державної влади та

місцевого самоврядування – заступник голови Кіровоградської ОДА **Тетяна Волинець**, начальник відділу освіти і науки ОДА **Володимир Таборанський**, голова Онучківської районної ради **Тетяна Уткіна** й інші поважні особи.

Центральною подією став круглий стіл «Музей у лабіринтах часу». Директор музею **Світлана Різник** презентувала роботу музею. Було продемонстровано зворушливий відеоролик «З чого все починалося», в якому використано унікальні фотоматеріали, починаючи з рідного села Василя Олександровича Сухомлинського – Василівки, і завершуючи сьогоднішнім музеєм.

Надзвичайно цікавими буди

спогади першого директора педагогічно-меморіального музею В.О. Сухомлинського **Миколи Литвиненка**.

Роль дружини Василя Олександровича – Ганни Іванівни в заснуванні та розвитку музею, збереженні його неоціненної педагогічної спадщини висвітлює Ольга Сухомлинська.

Про творче використання архівних матеріалів у практичній роботі педагогів ОЗЗСО «Павлиській ліцей імені В.О. Сухомлинського» розповіла його директорка **Валентини Деркач**.

Неодноразово звучало, що нинішній статус музею – як закладу при школі, необхідно підвищувати до статусу приватної державного, а, можливо, – й

міжнародного, і якщо 39-а сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО затвердила рішення про відзначення у 2018 році на рівні ЮНЕСКО 100-річчя від дня народження Василя Сухомлинського, то враховуючи надзвичайну цінність музейних фондів, їх теж доцільно визнати національним надбанням.

У ході круглого столу було надано можливість виступити всім

охочим. На завершення відбулася лотерея та відеопрезентація «Спасибі, Вчителю!».

Цього дня гості побували і на могилі В.О. Сухомлинського, вшанували його пам'ять хвилиною мовчання та покладанням квітів.

Руслана СОРОКА,
журналіст,
для «ОіС»